

Dijitalleşme Sürecinde Taşra

The Rural Life in the Digitalization Process

Sercan KARAGÖZ¹

Özet

1950 yılından itibaren gelişen iletişim teknolojileri, küreselleşme ile hız kazanan dijitalleşme süreçleri tüm dünya ile birlikte ülkemizde de köklü değişikliklere sebebiyet vermiştir. 1990'lı yıllardan bu yana iletişimin, dijitalleşmenin hızlandığı görülmektedir. Bilgisayarların gelişmesi, akıllı telefonların hayatımıza girmesi, internet alt yapısının hızla gelişmesi ve hizmet sınırlarının genişlemesi iletişimin süratle yayılmasına neden olmuştur. Bu değişim ve gelişim büyük şehirlerden başlayarak, taşraya kadar etkisini göstermiş, ekonomiden, eğitime, siyasetten ticarete hayatın her alanında toplumsal değişikliklerin yaşanmasına zemin hazırlamıştır. Ülkemizle beraber dünyada aynı değişim ve gelişmeler paralel yaşanmakta dünya her geçen gün birbirine entegre olmaya başlamış, küresel arenada dijitalleşmenin artık bir tercih değil zorunluluk olduğu aşikâr olmaktadır. Taşra, Türk modernleşmesi kapsamında bütün çalışmaların ilgi odağı olmuştur. Bu çalışmada da taşra-merkez ilişkisi üzerinden Türkiye'de nüfusu en yüksek 10 il ile beraber en düşük 10 ilin dijitalleşme penetrasyonları incelenmiştir.

Anahtar Sözcükler: İletişim, Kitle İletişimi, Taşra, Merkez, Kentleşme, Dijitalleşme

¹ Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, e-posta: srcnkrz@hotmail.com; <https://orcid.org/0000-0002-0625-6950>. Bu makale "Dijital Dönüşüm Sürecinde Taşra" isimli tezinden üretilmiştir.

Abstract

Communication technologies that have developed since 1950 and the digitalization processes that have accelerated with globalization have caused radical changes in our country as well as the whole world. It has been observed that communication and digitalization have been accelerating since the 1990s. The development of computers, the introduction of smartphones, the rapid development of the internet infrastructure, and the expansion of service limits have caused communication to spread rapidly and instantaneously. This change and development started from big cities to the rural areas have laid the groundwork for social changes in all areas of life, from economy to education, from politics to trade. With the changes and developments experienced altogether in the world, the countries have started to integrate with each other day by day, and it is obvious that digitalization is not a choice but a necessity in the global arena. Rural life has been the centre of attention of all works within the scope of Turkish modernization. The purpose of this study is to examine the penetration of digitalization in the most populated 10 provinces and the least populated 10 provinces in Turkey to have a clear understanding of the correlation between big cities and rural areas.

Keywords: Communication, Mass Communication, the Rural Life, the Centre, Digitalization, Urbanization

GİRİŞ

Sanayi Devrimi ile birlikte kentlerin büyümesi, nüfusun yoğun bir şekilde artması ve “kitle” dediğimiz kalabalık yığınların doğuşunu beraberinde getirmiştir. İletişim teknolojisindeki gelişmeler aynı zamanda kitle iletişimi de beraberinde getirmiştir. Kitle iletişim araçları geliştikçe işlevleri ve etkileri de genişlemektedir. Kitle iletişim araçlarının ortaya çıkışından sonra, insanlar bu süreçten her anlamda etkilenmiştir. Ayrıca teknolojik ilerlemelerle beraber küreselleşmenin ortaya çıkardığı iletişim, ülkeleri ekonomik olarak da birbirine bağımlı hale getirmiştir. Dünyanın en uzak yerlerini birbirine bağlayan iletişim ve ulaşım teknolojilerinin gelişmesinin bütün dünyaya yayılan ortak bir kültürün taşıyıcısı olması özelliği vardır.

Dijitalleşme sürecinden bahsediyorsak, bu süreci iletişimden ayrı değerlendiremeyiz. İletişimi en genel ifadesiyle akademik kaynaklarca bir mesajı oluşturup bunu gönderme ve karşı tarafın alıp çözümleme süreci olarak değerlendirebiliriz. Bilginin daha başka bir ifadeyle kaynağın, bir yerden, kişiden veya gruptan da bahsedebiliriz, alınarak diğerlerine, alıcıya aktarılmasıdır.

Yine başka bir tanımla, bireylerin temel ihtiyaçlarından olan iletişim, sosyal bir varlık olarak kişinin yaptığı her tür ilişkiyi kapsar. İnsanlık tarihi bir anlamda iletişim dünyasında meydana gelen gelişmelerin sonucu ve bunların toplumsal hayatta neden olduğu, sonuçların bir bileşkesidir. İnsanoğlu, sürekli iletişimi geliştirmiş, kendisinin de başkalarının da bu dünyada yaşadığını fark ederek iletişimle ilgili, çeşitli teknik ve araçlar geliştirmiştir.

İletişimin tarihine baktığımız zaman insanlığın tarihi kadar eskiye gidebiliriz. Dumanla yapılan iletişimden, atlı habercilikten, yerel kabilelerin kullandığı birçok kitle iletişiminden bahsedilse de matbaanın icadıyla iletişim başka bir boyuta taşınmıştır. Kitap ve gazetelerin matbaadan önceki dönemde karşılaştırılmayacak kadar çoğaltılması iletişimde başka bir süreç başlatmıştır. Bilim ve teknolojinin gelişimine paralel olarak elektriğin iletişimde kullanılması ile telgrafın kullanılması önemli bir dönüm noktası olmuştur. Teknolojiyle beraber gazete, televizyon, radyo, internet vs. gibi işitsel ve görsel medya, daha önce var olmayan iletişim mecraları hayatımızın bir parçası olmuştur.

18. yüzyılda Avrupa'daki toplumsal ve ekonomik gelişme ve değişmelerin bir sonucu olarak ise ortaya kitle kavramı çıkmıştır². İçinde bulunduğunuz çağı kitleler çağı olarak

² Türkođan, 1998, s. 214.

nitelendiren Le Bon'a göre, kitle olumsuz taraflarıyla hep ön plandadır³. Kitle, basit ve sıradan anlamıyla ırkları, meslekleri, cinsiyetleri ve kendilerini bir araya toplayan tesadüf ne olursa olsun rastgele bir bireyler topluluğunu ifade eder.

Küreselleşen bir dünyada, iletişimi yaygınlaştıran, bizi diğerleri ile temas ettiren araçlar şüphesiz kitle iletişim araçlarıdır. Kitle iletişim araçları, icat olunduğlarından bu yana, sürekli olarak dünyayı kurgulamışlar, Kitle iletişim araçlarının taşıdığı enformasyon ve imgeler, bütün dünyayı kapsayacak şekilde örgütlenmiş, uzmanlaşmış ve etkileri gözle görülür bir biçimde bütün toplumları etkilemeye başlamıştır.

1980'li yıllardan sonra küreselleşme adı altında yeni dünya düzeni karşımıza çıkmaktadır. Kitle iletişim araçları da bu dönemde şüphesiz farklı toplumların, kültürlerin ve düşüncelerin birbirleriyle kaynaşma sürecine girmesinde en önemli faktörlerden biri olmuştur.

Giddens'e göre ise "*küreselleşme, uzak yerleşimleri birbirlerine, yerel oluşumların millerce ötedeki olaylarla biçimlendirildiği ya da bunun tam tersinin söz konusu olduğu yollarla bağlayan, dünya çapındaki toplumsal ilişkilerin yoğunlaşması*" olarak tanımlanabilir⁴. Küresel bilinci bir kültürün diğer kültürleri, dünyanın toplumsal, ekonomik ve ekolojik sorunlarını değerlendirmesi olarak tanımlarsak⁵, küreselleşmenin temelinde iletişim olgusunun olduğunu ileri sürebiliriz.

Küreselleşme olgusunun en somut etkisini iletişim sektöründe izlemek mümkündür. Son derece gelişmiş ve önemli ölçüde merkezileşmiş iletişim ve iletişim ağları, her yere, her topluma ve her insana ulaşabilmektedir. Böylece etkin ve merkezileşmiş iletişim ağları ile en azından ortak tüketim ve eğlence normları oluşmaya başlamıştır⁶.

Taşra Kavramı

Taşra konusuna yoğunlaşmadan evvel, Türkiye'de kent ve kırsal ayrımı meselesine kısaca değinmek yerinde olacaktır. Kent ve kırsal ayrımından bahsedilirken dayanılan kavramsal çerçevenin sıklıkla merkez-çevre kuramından geçtiği görülmektedir. Şerif Mardin, 19.

³ Le Bon 1997, s. 13-90.

⁴ Giddens 1998.

⁵ Robertsan, 1999, s. 22.

⁶ Şaylan, 1995, s. 191.

yüzyıldan bugüne Türkiye'deki siyasal yaşamı belirleyen bir ikilik olarak merkez-çevre ilişkisini bir kopukluk olarak ele almıştır⁷.

Emine Uçar İlbuğa ise, kırsal alanı “*kent diye tanımladığımız yerleşme alanlarının dışında kalan, tarım ve hayvancılıkla ilgili etkinliklerin yapıldığı alanları da içeren bucak, köy, mezra ve kom gibi adlarla anılan ve çeşitli ölçütlere göre kent sayılma aşamasına gelemeyen, kasabaları da kapsamı içine alan yerleşim yerleri*” olarak tanımlanmaktadır⁸.

Kırsal alanlar, kentsel alanların dışında kendine özgü doğal coğrafi kaynaklara sahip, nüfusun kırsal yerleşmelerde toplandığı, yerleşme dokusunun seyrek, nüfus yoğunluğunun düşük olduğu alanlar olarak ifade edilmektedir⁹.

Taşra, geleneksel toplum yapısına sahip Osmanlı'da saltanat merkezi/İstanbul dışındaki her yerdi. İstanbul burada idari merkez olarak konumlandırıldığı için bu taşralık idari bir bağımlılığı simgeleyen coğrafi bir taşralıktır. Taşra olmanın ölçütü İstanbul'un yani idari merkezin dışında olmakla sınırlı bir ölçüttür. Taşranın bizdeki tarihi, kavramsal anlamına kavuşması, modern hayata geçiş süreciyle yani Tanzimat Dönemi ile birlikte, başlar. Tanzimat ile başlayan bu süreç; Cumhuriyet ile birlikte hız kazanan Türk modernleşmesi, karşımıza bu sefer tek ayaklı taşraya karşı, iki başlı bir merkez özelliği gösterir. İdari ve bürokratik merkez olan Ankara ile İstanbul orijinli Batı modernleşmesi arasındaki sürecin kontrolünü merkez lehine kırma çabası olarak yeni rejim “devletçilik” politikasına tutunur. Devletçilik, salt ekonomik düzlemde bir hamle olmakla kalmaz, modernleşme sürecinde toplumun dönüştürülmesini merkezin kontrolüne vermeyi amaçlar.

Mekân Olarak Taşra

Taşranın tanımı yapmak kolay değildir. Mekân olarak, siyasi olarak, kültürel ve zamansal olarak niteliklerinden ve ilintilerinden dolayı taşrayı tanımlamak oldukça güçtür. "Taşra neresidir ?" sorusuna en kısa yoldan gidersek taşra, merkezin dışındaki her yerdir diyebiliriz. Ancak bu sefer de aslında üzerinde konuşulan taşra değil, merkez olur. Tanımlardan yola çıkarsak merkezin ne ve neresi olduğu belirlenirse ve ona bir sınır çizilebilirse en azından taşra diye nereye bakılması gerektiği ortaya çıkmış olur. Fakat bu durumda bile basit bir şekilde merkezin sınırlarının çizilmesi, merkezin nereden tarif ve tasvir edildiğine bağlı olarak belirginliğini kaybeder.

⁷ Mardin 2000.

⁸ Uçar İlbuğa 2017.

⁹ Kara ve Görün, 2008, s. 411-433.

Mekânsal bağlamda taşra; öteye, ötelenmiş bir mekâna işaret etmektedir. Bu açıdan taşranın konumu merkeze göre ikincildir; hatta varlığını bizzat kendi dışındaki bir merkez belirlemektedir. Taşrayı anlamlandırmada başvurulan bu “dışarıda olma”, “dışta kalma” durumu, kendi haline bırakılmayı da beraberinde getirmektedir.

Bazı sosyal bilimciler, içinde bulunduğumuz zamanda artık sorunun modern merkezin taşrayı biçimlendirmesi olmadığını; “merkezlerin taşralaşmasının” ya da “taşraların merkezleşmesinin” çözümlenmesi gerektiğini düşünürler. Ekonomik, siyasal ve kültürel küreselleşme karşısında, kendini taşralara birçok açıdan örnek olarak sunacak merkezler kaybolmuştur.

Merkez Kavramı

Edward Shils, her toplumun bir merkezi olduğundan bahsetmektedir. Ancak merkez kavramıyla kastettiği, coğrafi bir merkez değil, toplumun bütünleşmesini sağlayan “*genetik bir kod*”dur¹⁰. Shils’in terminolojisine göre, merkez bir yandan topluma yön veren değer ve inançları, diğer yandan bu değer ve inançlar üzerine inşa edilen kurumları ifade etmektedir.

Tanıl Bora’nın da belirttiği gibi¹¹, Türkiye’nin dar anlamda taşrası İstanbul’un dışıdır. Merkez karşısında giderek daha çok taşralaşan ve birer “ölü şehre” dönüşen kasabaları içine alan Türkiye, aynı zamanda merkeze öykünerek taşrasını kaybettiği bir süreci yaşamaktadır. Bu süreç içinde, İstanbul’un metropoliten çekirdeğinin dünya çapında sağlam bir yer edinme başarısına karşın, Türkiye’nin geri kalan tümünün taşralaştığı söylenebilir. Hem şehirlerin taşralaşması hem de taşrada şehirleşmenin çeşitli yönlerinin ortaya çıkması şeklindeki birbirine karşıt ikilli bir görünümü olan bu sürecin tarihsel seyri dikkate alındığında, “*bir fetih nesnesi olarak taşra*”dan, “*taşrasını kaybeden taşra*”ya doğru bir geçişin olduğu görülmektedir.

Taşra, yukarıda belirttiğimiz üzere, genelde merkezlerden uzak kırsal yerleşimleri ifade eden bir kavram olmakla birlikte, aslında il ve ilçe gibi daha geniş sınırları kapsadığını da görmek mümkündür. Bunun merkezi ölçek olarak nereyi aldığımıza göre değişen bir durum olduğunu söyleyebiliriz. Çünkü bir büyükşehri ölçek olarak aldığımızda, bitmek bilmeyen bir taşra denizi -taşra içinde taşralar- karşımıza çıkar. Örneğin Bora “*İstanbul’un*

¹⁰ Shils 2002.

¹¹ Bora 2005.

küreselleşme performansına nispetle, Türkiye'nin geri kalan tümünün taşralaştığını" söylemektedir¹².

Kutlu'ya göre toplumumuz tarım toplumdur ve bu özellikte oluşu ile de geleneksel bir toplumdur. Geleneksel toplumun hızlı bir modernleşme süreci yaşaması ise çatışma, yabancılaşma kavramlarını beraberinde getirmiştir. Kendi hayat pratiğini oluşturan zihniyete taban tabana zıt bir dünya algısı ile melez ve taklit bir yapılanma ortaya çıkmıştır. Bu sancılı dönemin ifadesini bulduğu mekân ise taşradır Mustafa Kutlu'ya göre. Çünkü taşra; "bir yeraltı nehri gibi" geleneği besler ve geleneksel hayatın sürekliliğini sağlar. Taşrayı geçmiş, geçirdiği değişim süreci ile bugüne taşıyarak anlatmak, neredeyse bütün bir modernleşme ve toplumsal değişim serencamını anlatmaktır. Taşra bir mekândır ancak mekân olmaktan öte bir ruhtur. Geleneğin tarım toplumundaki mücessem halidir¹³.

Taşra kavramının da ortaya çıkan en önemli yargı, taşra kavramının coğrafya olarak ifade ettiği muğlaklıktır diyebiliriz. Bu kavram herkese göre değişiklik göstermektedir. Örneğin Mustafa Kutlu'nun taşrası Anadolu coğrafyasıdır demek yanlış olmayacaktır. Taşrayı merkez alan hikâyelerinin pek çoğunun orta ve doğu Anadolu merkezli olduğunu söyleyebileceğimiz Kutlu, bölge ve isim zikretmeden anlattığı taşrayı tasvir ederken; daha çok bu iki bölgeye denk düşen iklim ve atmosfer özelliklerini anlatmaktadır¹⁴.

Bu çalışmada *taşra-merkez* ayrımında bu muğlaklık her zaman karşımıza çıksa da nüfus popülasyonu yüksek, modernleşme süreçlerini göreceli olarak daha fazla tamamlamış şehirlerin dışında kalan nüfusu en büyük şehirlere göre düşük olan imkânları daha kısıtlı olan şehirleri taşra olarak konumlanmıştır. Taşra, varlığı kendi dışındaki bir merkezin varlığına bağlı olan, merkez tarafından "*tayin edilmiş*", "*vazifelendirilmiş*" olan bir "*içerideki dışarıya, büyükşehirlerin*" dışına işaret etmektedir.

Yukarıda belirttiğimiz üzere taşranın tam tarifini yapamıyor olsak da merkez olmayan, nüfusu diğerlerine göre daha az olan illeri bu tanımlama içerisinde değerlendirebiliriz. Aşağıdaki Tablo 1'de Türkiye'de 2020 sayımlarında en yüksek ilk 10 il ve en düşük son 10 il yer almaktadır.

¹² Bora 2005.

¹³ Okuyucu, 2013.

¹⁴ Okuyucu, 2013.

İl	Toplam nüfus	Nüfus yüzdesi
İstanbul	15.462.452	18,49%
Ankara	5.663.322	6,77%
İzmir	4.394.694	5,26%
Bursa	3.101.833	3,71%
Antalya	2.548.308	3,05%
Adana	2.258.718	2,70%
Konya	2.250.020	2,69%
Şanlıurfa	2.115.256	2,53%
Gaziantep	2.101.157	2,51%
Kocaeli	1.997.258	2,39%
Sinop	216.460	0,26%
İğdır	201.314	0,24%
Bartın	198.979	0,24%
Çankırı	192.428	0,23%
Artvin	169.501	0,20%
Kilis	142.792	0,17%
Gümüşhane	141.702	0,17%
Ardahan	96.161	0,12%
Tunceli	83.443	0,10%
Bayburt	81.910	0,10%
Toplam	83.614.362	

Tablo1: İllere Göre Türkiye Nüfusu (2000)
Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK)

Dönem	İl	Toplam Nüfus	Net göç	Verdiği göç oranı
2019-2020 ⁽¹⁾	İstanbul	15.462.452	-53.022	2,47%
2019-2020 ⁽¹⁾	Ankara	5.663.322	11.997	2,49%
2019-2020 ⁽¹⁾	İzmir	4.394.694	14.772	2,10%
2019-2020 ⁽¹⁾	Bursa	3.101.833	23.099	1,74%
2019-2020 ⁽¹⁾	Antalya	2.548.308	20.710	2,45%
2019-2020 ⁽¹⁾	Adana	2.258.718	1.256	2,03%
2019-2020 ⁽¹⁾	Konya	2.250.020	-4.992	2,17%
2019-2020 ⁽¹⁾	Gaziantep	2.101.157	861	1,96%
2019-2020 ⁽¹⁾	Şanlıurfa	2.115.256	-9.474	2,23%
2019-2020 ⁽¹⁾	Kocaeli	1.997.258	22.550	2,63%
2019-2020 ⁽¹⁾	Sinop	216.460	778	5,11%
2019-2020 ⁽¹⁾	İğdır	201.314	186	3,61%
2019-2020 ⁽¹⁾	Bartın	198.979	144	3,74%
2019-2020 ⁽¹⁾	Çankırı	192.428	-2.659	6,56%
2019-2020 ⁽¹⁾	Gümüşhane	141.207	-11.965	13,49%
2019-2020 ⁽¹⁾	Artvin	169.501	-1.443	4,60%
2019-2020 ⁽¹⁾	Kilis	142.792	-1.397	4,50%
2019-2020 ⁽¹⁾	Ardahan	96.161	-1.130	5,42%
2019-2020 ⁽¹⁾	Tunceli	83.443	-520	7,56%
2019-2020 ⁽¹⁾	Bayburt	81.910	-3.006	9,07%
	Toplam	83.614.362		

Tablo 2: İllere Göre Verilen Göç Oranı (2019-2000)
Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK)

Tablo 2’de ise en yüksek nüfuslu ilk 10 şehir ve en az nüfuslu 10 şehrin verdikleri göçlerin tablosu yer almaktadır. Burada görüleceği üzere şehirdeki nüfus sayısı modern şehirlerimizde yüksek olmasına rağmen, verdikleri göç oranları, daha az gelişmiş illerimizden daha düşüktür. Gümüşhane ilimiz %13,49 göç verirken, Bursa şehrimiz ise toplam nüfusunun %1,74 ü göç vermektedir.

Yukarıda Tablo 2’yi destekleyecek benzeri bir veri de Tablo 3’te görülmektedir. Bu sefer nüfusu en yüksek ilimizin halen, nüfusu en düşük illerimize göre nüfus artış hızları aynı oranda devam etmektedir. Kocaeli ili %27,1 ile en yüksek nüfus artış oranına sahipken, kırsaldaki şehirlerimizden Artvin, Çankırı, Tunceli ve Ardahan nüfuslarında azalma yaşamaktadır.

	Nüfus 2017	Nüfus 2023	Yıllık Ortalama Nüfus Artış Hızı
Kocaeli	1.883.270	2.216.312	27,1
Şanlıurfa	1.985.753	2.226.075	22
Antalya	2.364.369	2.671.301	20,3
Gaziantep	2.005.515	2.248.943	19,1
Ankara	5.445.026	6.060.328	17,8
Bursa	2.936.803	3.231.286	15,9
Gümüşhane	170.173	185.020	13,9
İstanbul	15.029.231	16.310.652	13,6
İzmir	4.279.677	4.580.076	11,3
Konya	2.180.149	2.324.038	10,7
Bayburt	80.417	85.138	9,5
Kilis	136.319	142.967	7,9
Adana	2.216.475	2.294.903	5,8
Iğdır	194.775	200.459	4,8
Bartın	193.577	198.177	3,9
Sinop	207.427	211.204	3
Artvin	166.143	160.947	-5,3
Çankırı	186.074	178.595	-6,8
Tunceli	82.498	77.560	-10,3
Ardahan	97.096	89.201	-14,1
Toplam	80.810.525	86.907.367	12,1

Tablo 3: 2017 ve 2023 Yılları İllere Göre Nüfus ve Yıllık Ortalama Nüfus Artış Hızları
Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK)

Bu çalışmada üzerinde durduğumuz kırsal kent ve modern kentlerin değerlendirmesinde aşağıdaki Tablo 4’de görüleceği üzere, üzerinde durulması gereken önemli konu, köylerimizdeki yaşayan toplam nüfus oranı 1927 yılında toplam nüfus oranının %75,78 ini oluştururken, 2000 yılı sayımında bu oran %35,10 a kadar gerilemiş olmasıdır.

Sayım Yılı	Toplam	Şehir Nüfusu	Köy Nüfusu	Şehir Oranı	Köy Oranı
1927	13.648.270	3.305.879	10.342.391	24,22	75,78
1935	16.158.018	3.802.642	12.355.376	23,53	76,47
1940	17.820.950	4.346.249	13.474.701	24,39	75,61
1945	18.790.174	4.687.102	14.103.072	24,94	75,06
1950	20.947.188	5.244.337	15.702.851	25,04	74,96
1955	24.064.763	6.927.343	17.137.420	28,79	71,21
1960	27.754.820	8.859.731	18.895.089	31,92	68,08
1965	31.391.421	10.805.817	20.585.604	34,42	65,58
1970	35.605.176	13.691.101	21.914.075	38,45	61,55
1975	40.347.719	16.869.068	23.478.651	41,81	58,19
1980	44.736.957	19.645.007	25.091.950	43,91	56,09
1985	50.664.458	26.865.757	23.798.701	53,03	46,97
1990	56.473.035	33.326.351	23.146.684	59,01	40,99
2000	67.803.927	44.006.274	23.797.653	64,9	35,10

Tablo 4: Şehir ve Köy Nüfusunun Toplam Nüfus İçindeki Oranı (1927-200)
Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK)

Türkiye'de Taşradan Merkeze Değişim

Ülkemizde taşra-merkez tanımlarından yola çıkarak taşranın 1950'den itibaren kısa bir tarihin baktığımızda, kentleşme hareketlerinin gelişimi incelendiğinde, kent nüfusu 1950'ye kadar çok yavaş artış kaydederken, bu tarihten sonra kırdan kentlere yönelik yoğun göçlerle daha hızlı artış sürecine girmiştir¹⁵. Bu süreç kentin çeperlerinde kurulan ve dolayısıyla gecekondularda yaşayan ve ikincil ekonomik sektörlerde geçimini sağlamaya çalışan bir göçmen kitlesini kent nüfusunun ağırlıklı bir parçası haline getirmiştir¹⁶.

Türkiye'de 1950'li yıllardan itibaren düzenli olarak kırdan kente yaşanan hızlı göç günümüzde de halen devam etmektedir. Bu göçlerle birlikte nüfus hareketlilikleri yaşanmakta olup, bölgeler arası, şehirler arasında farklı sosyo-ekonomik düzeyleri bağlamında şehir içinde semtler arası gerçekleşen göçüde kapsamaktadır. Öncelikle 1950'ler toplumsal ve ekonomik açıdan çok sayıda değişimin başladığı yıllar olarak değerlendirebiliriz. Tarımdan sanayiye kaynak aktarılmasıyla birlikte kırdan kente gerçekleşen yoğun iç göç şehir nüfusunda da muazzam bir artışa yol açmaya başlamıştır. Sadece tarımdan sanayiye geçiş olarak değil genel anlamda nüfus artışının da yaşandığını söyleyebiliriz. Bu yıllardan itibaren genel olarak kentin imkânların artması ile birlikte çekiciliğine karşın kırsal alanın da imkânların yetersiz kalmasına bağlanan kırdan kente doğru nüfus hareketleri başlamıştır.

¹⁵ Işık Ş., 2005, s. 57-71.

¹⁶ Özdemir, 2012, s. 1-18.

1960-70'li yıllar da yine Türkiye'nin hızla taşralarının şehirlere aktığı, şehirlerde oluşan yeni taşralar ve geçmişle bağların hızlı ve radikal bir biçimde değişim ve dönüşüme¹⁷ maruz kaldığı bir süreçtir. Neticede, 1960'lar ve 1970'lerde göç hareketlerinin hız kazanması kent ve kırsal arasındaki ayrımın ciddi biçimde değişmesine yol açmıştır.

Türkiye, 2000'li yıllarla birlikte hızla artan kent nüfusunun daha da artması sonucu, 1927 yılında %25'lerde yaşayan kent nüfusu, 2000'li yılların başında toplam nüfusun artık %65'ini oluşturmaktadır. Kentlerde yaşayan tarım ağırlıklı bir ülkeden, kentlerde yaşayan, kent kökenli faaliyetlerin ve kararların tüm ülke adına belirleyici olduğu bir ülkeye dönüşmüştür.

Taşra ve Kent ile Mobil İletişim Teknolojileri İlişkisi

İkincil verilerden yararlanılarak gerçekleştirilen bu çalışmada iletişim teknolojilerindeki gelişimin, kitle iletişimiyle beraber taşrada yansımaları çerçevesinde değerlendirilmiştir. Aşağıdaki Tablo 5'de, ülkenin toplam nüfusunun 2012-2017 yılları arasında değişimi, Mobil Telefon Abone sayısındaki değişimi, Genişbant İnternet Abone Sayısındaki değişimi ve Mobil Cep Telefonu İnternet kullanım sayıları yer almaktadır. Toplam nüfus bu 6 yıllık süreçte yaklaşık %6 artış gösterirken, Mobil Telefon Abone Sayısı %15 artış göstermiş. Genişbant İnternet Abone Sayısı %149 ve Mobil Cep Telefonu İnternet kullanım sayısı da %210 arttığı görülmektedir.

Nüfus popülasyonu en yüksek 10 il ve en düşük 10 ilin de aynı şekilde, Mobil Telefon Abone Sayısındaki değişimi, Genişbant İnternet Abone Sayısındaki değişimi, Mobil Cep Telefonu İnternet kullanım sayıları ve İnternet Penetrasyon Oranları Tablo 5'de incelenmiştir. Nüfusu en yüksek 10 il arasında, İstanbul İnternet Penetrasyon Oranı: %115,25 oranı en yüksek il olarak ilk sırada yer almaktadır. Nüfusu en düşük 10 il arasında araştırmada yer alan Gümüşhane ise İnternet Penetrasyon Oranı: %50,37 en düşük il olarak karşımıza çıkmaktadır.

¹⁷ Bora 2005.

Türkiye’de Sabit ve Mobil Genişbant İnternet Aboneliklerinin Nüfusa Oranları		
	2012	2017
Toplam Nüfus	75.627.384	80.810.525
Toplam Mobil Telefon Abone Sayısı	67.680.54	77.903.347
Toplam Genişbant İnternet Abone Sayısı	27.589.309	68.869.578
Toplam Mobil Cepten İnternet Abone Sayısı	18.045.808	56.116.304
İstanbul’daki Sabit ve Mobil Genişbant İnternet Aboneliklerinin Nüfusa Oranları		
	2012	2017
Nüfus	13.854.740	15.029.231
Mobil Telefon Abone Sayısı	16.722.667	20.830.656
Genişbant İnternet Abone Sayısı	7.680.598	17.322.496
Mobil Cepten İnternet Abone Sayısı	4.907.288	13.761.804
İnternet Penetrasyon Oranı: %115,25		
Ankara’daki Sabit ve Mobil Genişbant İnternet Aboneliklerinin Nüfusa Oranları		
	2012	2017
Nüfus	4.965.542	5.445.026
Mobil Telefon Abone Sayısı	5.084.565	5.763.910
Genişbant İnternet Abone Sayısı	2.237.563	5.248.472
Mobil Cepten İnternet Abone Sayısı	1.270.922	4.016.806
İnternet Penetrasyon Oranı: %89,58		
İzmir’deki Sabit ve Mobil Genişbant İnternet Aboneliklerinin Nüfusa Oranları		
	2012	2017
Nüfus	4.005.459	4.279.677
Mobil Telefon Abone Sayısı	3.850.890	4.067.885
Genişbant İnternet Abone Sayısı	1.676.865	3.833.840
Mobil Cepten İnternet Abone Sayısı	952.945	2.896.379
İnternet Penetrasyon Oranı: %96,39		
Bursa’daki Sabit ve Mobil Genişbant İnternet Aboneliklerinin Nüfusa Oranları		
	2012	2017
Nüfus	2.688.171	2.936.803
Mobil Telefon Abone Sayısı	2.361.399	2.744.957
Genişbant İnternet Abone Sayısı	1.062.751	2.549.876
Mobil Cepten İnternet Abone Sayısı	690.172	2.017.585
İnternet Penetrasyon Oranı: %86,82		
Antalya’daki Sabit ve Mobil Genişbant İnternet Aboneliklerinin Nüfusa Oranları		
	2012	2017
Nüfus	2.092.537	2.364.396
Mobil Telefon Abone Sayısı	2.131.069	2.336.464
Genişbant İnternet Abone Sayısı	863.114	2.083.394
Mobil Cepten İnternet Abone Sayısı	526.576	1.628.497
İnternet Penetrasyon Oranı: %88,11		

Adana'daki Sabit ve Mobil Genişbant İnternet Aboneliklerinin Nüfusa Oranları		
	2012	2017
Nüfus	2.125.635	2.216.475
Mobil Telefon Abone Sayısı	1.887.012	2.172.546
Genişbant İnternet Abone Sayısı	688.428	1.900.719
Mobil Cepten İnternet Abone Sayısı	470.211	1.592.830
İnternet Penetrasyon Oranı: %84,93		
Konya'daki Sabit ve Mobil Genişbant İnternet Aboneliklerinin Nüfusa Oranları		
	2012	2017
Nüfus	2.052.281	2.180.149
Mobil Telefon Abone Sayısı	1.666.201	1.913.495
Genişbant İnternet Abone Sayısı	593.908	1.678.015
Mobil Cepten İnternet Abone Sayısı	393.206	1.380.132
İnternet Penetrasyon Oranı: %76,96		
Şanlıurfa'daki Sabit ve Mobil Genişbant İnternet Aboneliklerinin Nüfusa Oranları		
	2012	2017
Nüfus	1.762.075	1.985.753
Mobil Telefon Abone Sayısı	948.998	1.312.026
Genişbant İnternet Abone Sayısı	317.543	1.231.475
Mobil Cepten İnternet Abone Sayısı	260.224	1.148.538
İnternet Penetrasyon Oranı: %62,01		
Gaziantep'deki Sabit ve Mobil Genişbant İnternet Aboneliklerinin Nüfusa Oranları		
	2012	2017
Nüfus	1.799.558	2.005.515
Mobil Telefon Abone Sayısı	1.312.928	1.641.642
Genişbant İnternet Abone Sayısı	454.592	1.459.168
Mobil Cepten İnternet Abone Sayısı	323.125	1.239.236
İnternet Penetrasyon Oranı: %72,75		
Kocaeli'deki Sabit ve Mobil Genişbant İnternet Aboneliklerinin Nüfusa Oranları		
	2012	2017
Nüfus	1.634.691	1.883.270
Mobil Telefon Abone Sayısı	1.566.146	1.765.300
Genişbant İnternet Abone Sayısı	663.427	1.580.127
Mobil Cepten İnternet Abone Sayısı	428.478	1.268.445
İnternet Penetrasyon Oranı: %83,90		
Sinop'daki Sabit ve Mobil Genişbant İnternet Aboneliklerinin Nüfusa Oranları		
	2012	2017
Nüfus	201.311	207.427
Mobil Telefon Abone Sayısı	170.317	164.207
Genişbant İnternet Abone Sayısı	58.951	154.018
Mobil Cepten İnternet Abone Sayısı	38.245	127.150
İnternet Penetrasyon Oranı: %74,25		

İğdır'daki Sabit ve Mobil Genişbant İnternet Aboneliklerinin Nüfusa Oranları		
	2012	2017
Nüfus	190.409	194.775
Mobil Telefon Abone Sayısı	124.147	133.251
Genişbant İnternet Abone Sayısı	43.107	119.603
Mobil Cepten İnternet Abone Sayısı	33.585	106.846
İnternet Penetrasyon Oranı: %61,40		
Bartın'daki Sabit ve Mobil Genişbant İnternet Aboneliklerinin Nüfusa Oranları		
	2012	2017
Nüfus	188.436	193.577
Mobil Telefon Abone Sayısı	158.274	167.774
Genişbant İnternet Abone Sayısı	61.491	152.378
Mobil Cepten İnternet Abone Sayısı	40.890	126.527
İnternet Penetrasyon Oranı: %78,71		
Çankırı'daki Sabit ve Mobil Genişbant İnternet Aboneliklerinin Nüfusa Oranları		
	2012	2017
Nüfus	184.406	186.074
Mobil Telefon Abone Sayısı	134.876	140.573
Genişbant İnternet Abone Sayısı	48.833	127.764
Mobil Cepten İnternet Abone Sayısı	33.143	107.307
İnternet Penetrasyon Oranı: %68,66		
Artvin'deki Sabit ve Mobil Genişbant İnternet Aboneliklerinin Nüfusa Oranları		
	2012	2017
Nüfus	167.082	166.143
Mobil Telefon Abone Sayısı	155.155	165.065
Genişbant İnternet Abone Sayısı	60.421	145.395
Mobil Cepten İnternet Abone Sayısı	41.114	123.591
İnternet Penetrasyon Oranı: %87,51		
Gümüşhane'deki Sabit ve Mobil Genişbant İnternet Aboneliklerinin Nüfusa Oranları		
	2012	2017
Nüfus	135.216	170.173
Mobil Telefon Abone Sayısı	92.961	99.092
Genişbant İnternet Abone Sayısı	36.863	85.722
Mobil Cepten İnternet Abone Sayısı	27.321	73.798
İnternet Penetrasyon Oranı: %50,37		
Kilis'deki Sabit ve Mobil Genişbant İnternet Aboneliklerinin Nüfusa Oranları		
	2012	2017
Nüfus	124.320	136.319
Mobil Telefon Abone Sayısı	109.003	151.348
Genişbant İnternet Abone Sayısı	29.143	132.215
Mobil Cepten İnternet Abone Sayısı	21.931	119.896
İnternet Penetrasyon Oranı: %96,98		

Ardahan'daki Sabit ve Mobil Genişbant İnternet Aboneliklerinin Nüfusa Oranları		
	2012	2017
Nüfus	106.643	97.096
Mobil Telefon Abone Sayısı	74.564	90.303
Genişbant İnternet Abone Sayısı	27.624	78.534
Mobil Cepten İnternet Abone Sayısı	21.080	70.854
İnternet Penetrasyon Oranı: %80,88		
Bayburt'daki Sabit ve Mobil Genişbant İnternet Aboneliklerinin Nüfusa Oranları		
	2012	2017
Nüfus	75.797	80.417
Mobil Telefon Abone Sayısı	55.388	62.226
Genişbant İnternet Abone Sayısı	4.610	7.695
Mobil Cepten İnternet Abone Sayısı	15.824	48.098
İnternet Penetrasyon Oranı: %67,95		
Tunceli Sabit ve Mobil Genişbant İnternet Aboneliklerinin Nüfusa Oranları		
	2012	2017
Nüfus	86.276	82.498
Mobil Telefon Abone Sayısı	59.349	62.050
Genişbant İnternet Abone Sayısı	25.312	54.647
Mobil Cepten İnternet Abone Sayısı	17.551	45.854
İnternet Penetrasyon Oranı: %66,24		

Tablo 5: Türkiye’de ve İllerdeki Sabit ve Mobil Genişbant İnternet Aboneliklerinin Nüfusa Oranları
Kaynak: Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu

SONUÇ

Taşra merkez ikilemi kapsamında yapılan bu araştırma, teknoloji ile kurulan ilişkiler hem merkezde hem taşrada her geçen gün yoğunlaşmaktadır. Merkezdeki olanakların fazla olması sebebiyle teknoloji ve dijitalleşme ile ilişkilerin daha fazla olduğu görünmektedir. Ancak imkânlar doğrultusunda merkez kadar olmasa da taşranın da teknolojiye ilgisi olduğu merkez nüfusu kadar olmasa da dijitalleşmeyi yakından takip ettikleri dünyada olup bitenleri internet üzerinden eş zamanlı olarak öğrendikleri gerçektir. Teknolojinin gelişimiyle daha da artan bilgiye ulaşım hızı ve iletişimin güçlenmesi çağın en önemli özelliğidir. Tüm bu süreçler dijital bir ortamda yapılmaya başlanmıştır.

Taşra ile kırsal kesim farklı olmasına rağmen mutlak bir ilişkiden söz edilebilir. Nüfus olarak farklılık görünse de bunun yanında taşra ile merkez kavramları arasındaki çizginin artık kaybolduğu, artık merkezde de taşranın bulunabileceği, taşranın merkezileştiği ve merkezin de taşralaştığı görüşü vardır.

Tablo 2’de ise en yüksek nüfuslu ilk 10 şehir ve en az nüfuslu 10 şehrin verdikleri göçlerin tablosu yer almaktadır. Burada görüleceği üzere şehirdeki nüfus sayısı modern şehirlerimizde yüksek olmasına rağmen, verdikleri göç oranları, daha az gelişmiş illerimizden daha düşüktür. Gümüşhane ilimiz %13,49 göç verirken, Bursa şehrimiz ise toplam nüfusunun %1,74 ü göç vermektedir. Genel olarak nüfus yoğunluğu yüksek iller verdikleri göç oranları düşük seyrederken, nüfusu en düşük iller halen göç vermeye devam ettiği görülmektedir.

Tablo 2’de görülen oranların bir benzeri de Tablo 3’te ortaya çıkmaktadır. Bu tabloda nüfusu en yüksek illerimiz de halen, nüfusu en düşük illerimize göre göç almaya devam etmektedir. Taşra kan kaybetmeye, merkezler ile göç almaya devam etmektedir. Kocaeli ili %27,1 ile en yüksek nüfus artış oranına sahipken, kırsaldaki şehirlerimizden Artvin, Çankırı, Tunceli ve Ardahan nüfuslarında azalma yaşamaktadır. Ardahan’ın ise 2023 yılına tahmini %14,1 nüfus kaybı yaşayacağı ortaya çıkmaktadır.

Tablo 4’de ise Köy ve Merkezlerdeki nüfus hareketindeki değişim ortaya konulmuştur. Merkezlere ilginin her geçen yıl devam ettiği görülürken, köyler de ise nüfus kaybı devam etmektedir. İlk olarak 1927 yılında yapılan sayımda şehir nüfusu 3.305.879 iken, köy nüfusu 10.342.391 olarak görünmektedir. Oran olarak köyde yaşayanlar ülkenin %75,78’i oluştururken, %24,22’si de şehirde yaşamaktadır. Değişimin boyutlarını 2000 yılındaki sayımda görebilmekteyiz. Şehir nüfusu 44.006.274 olarak karşımıza çıkarken, köy nüfusu 23.797.653 olarak paylaşılmıştır. 1927 yılında toplam nüfusun %24,22’si kentlerde yaşarken 2000 yılında toplam nüfusun %64,9 ü artık şehirlerde yaşamaktadır. Bu veriler, şehirlerin cazibesinin, taşranın ilgisini çekmeye devam ettiğini ortaya koymaktadır.

Tablo 5’te 2012-2017 yılları arasında ülkenin toplam nüfusunun değişimi, mobil telefon abone sayısındaki değişim, genişbant internet abone sayısındaki değişim ve mobil cepten internet kullanım sayıları yer almaktadır.

Tablolardaki verilerden ortaya çıkan sonuca bakarak merkez-taşra ilişkisi üzerinden değerlendirme yaptığımızda şehirlere olan talebin devam ettiği görülürken, taşranın ise cazibesini kaybetmeye devam ettiği görülmektedir.

İstanbul Türkiye’deki Sabit ve Mobil Genişbant İnternet Aboneliklerinin Nüfusa Oranları tablosunda 2017 yılında en yüksek nüfuslu (15.029.231) il olmasıyla beraber İnternet Penetrasyon Oranı da %115,25 ile en yüksek il olmaktadır. 2017 yılında en düşük nüfuslu il

olduğu görülen Bayburt, buna rağmen Sabit ve Mobil Genişbant İnternet Aboneliklerinin Nüfusa Oranlarına baktığımızda %67,95'lik İnternet Penetrasyon Oranına sahiptir.

Türkiye'deki toplam nüfus bu 6 yıllık süreçte yaklaşık %6 artış gösterirken, Mobil Telefon Abone Sayısı %15 artış göstermiş, Genişbant İnternet Abone Sayısı %149 ve Mobil Cepten İnternet kullanım sayısının da %210 arttığı görülmektedir.

Dijitalleşme süreci ve uyumu; Dijitalleşmenin, dijital olmanın ve teknolojinin her geçen gün yeni boyutlarla karşımıza çıkıyor olması, taşra ve merkez ilişkilerinde etkin rol oynamıştır. Teknolojide ve en önemlisi de mobil iletişim teknolojilerindeki hızlı değişim taşra ve kentlerde etkisini göstermiştir. Taşra merkez ikilemi kapsamında yapılan bu araştırma, teknoloji ile kurulan ilişkiler hem merkezde hem taşrada her geçen gün yoğunlaşmaktadır. Evet, merkezdeki imkân ve olanaklar fazla olması sebebiyle teknoloji ve dijitalleşme ile ilişkilerin daha fazla olduğu gözükmektedir. Taşra ötekileştirilmiş, dışta kalan konumunda olsa da teknolojiye ilgisi olduğu merkez nüfusun oranı kadar olmasa da dijitalleşmeyi yakından takip ettikleri ve merkezle etkileşim halinde oldukları gerçektir. Teknolojilerinin gelişimiyle daha da artan bilgiye ulaşım hızı ve iletişimin güçlenmesi çağın en önemli özelliği, tüm süreçlerin dijital bir ortamda yapılmaya başlamasıdır.

Taşra ile kırsal kesim farklı olmasına rağmen mutlak bir ilişkiden söz edebiliriz. Nüfus olarak farklılık gözükse de bunun yanında taşra ile merkez kavramları arasındaki çizginin artık kaybolduğu, artık merkezde de taşranın bulunabileceği, taşranın merkezileştiği ve merkezin de taşralaştığı görüşü vardır.

1950 yılından itibaren gelişen iletişim teknolojileri, 1980 döneminden sonra küreselleşme köklü değişikliklere sebebiyet vermiştir. 1980 sonrası kentlerin baş aktörler olarak ön plana çıkmaları, kentlerin bu süreçte izledikleri stratejilere bakıldığında altyapı yatırımları vb. yolu ile birçoğunun birbirine benzer bir fiziksel çevreye sahip oldukları görülmektedir. Taşraya göre bu konularda avantajları devam etmektedir fakat bugünün hız, teknoloji ve tüketim gibi değerlerle örülmüş dünyası, merkezde olanın taşrada olmasını, taşrada olanın merkezin ulaşmasını kolaylaştırmaktadır. Çalışmada görüleceği üzere taşrada ve merkezde büyük bir dönüşüm geçirmektedir; her ikisi de hazır mevcut kimliklerinden çıkmakta ve yeni bir kimliğe bürünmektedir. Taşralar da merkezler de dönüşmektedir, hem merkez hem taşra içli dışlı bir hayatı yaşamak zorunda kalmaktadır.

KAYNAKÇA

- Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu. (2018). *Elektronik Haberleşme Sektörüne İlişkin İl Bazında Yıllık İstatistik Bülteni*. <https://www.btk.gov.tr/uploads/pages/yillik-il-istatistikleri/elektronik-haberlesme-sektorune-iliskin-il-bazinda-yillik-istatistik-bulteni-2018.pdf> adresinden alınmıştır
- Bora, T. (2005). “Taşralaşan ve Taşrasını Kaybeden Türkiye”, *Taşraya Bakmak*, T. Bora (ed.), ss. 42-43. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Giddens, A. (1998). *Modernliğin Sonuçları* (Çev. E. Kuşdil). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Işık, Ş. (2005). “Türkiye’de Kentleşme ve Kentleşme Modelleri”, *Ege Coğrafya Dergisi* 14, 57-71.
- Kara, M. ve Görün, M. (2008). “Kırsal Kalkınmada İl Özel İdarelerinin, Köylere Hizmet Götürme Birliklerinin ve İlçe Yönetimlerinin Rolü ve Bazı Uygulamalar”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 13(1), 411-433.
- Le Bon, G. (1997). *Kitleler Psikolojisi*. (Y. Ender, Dü.) İstanbul: Hayat Yayıncılık.
- Mardin, Ş. (2000). *Türk Siyasasını Açıklayabilecek Bir Anahtar: Merkez-Çevre İlişkileri, Türkiye’de Toplum ve Siyaset – Makaleler I*, M. Türköne ve T. Önder (eds.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Okuyucu, M. (2013). *Mustafa Kutlu'nun Eserlerinde Taşra ve Taşralılık* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özdemir, H. (2012). “Türkiye’de İç Göçler Üzerine Genel Bir Araştırma”, *Akademik Bakış Dergisi* 30, 1-18.
- Robertsan, R. (1999). *Küreselleşme, Toplum Kuramı ve Küresel Kültür* (Çev. Ü. H. Yolsal). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Shils, E. (2002). “Türkiye Günlüğü (Çev. Y. Z. Çelikkaya)”, *Merkez-Çevre* 70, 86-96.
- Şaylan, G. (1995). *Değişim ve Küreselleşen Dünya da Devletin Yeni İşlevi*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Türkdoğan, O. (1998). *Değişme, Kültür ve Sosyal Çözülme*. İstanbul: Birleşik Yayıncılık.
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). <http://www.tuik.gov.tr>.
- Uçar İlbuğa, E. (2017). “1960-1970’li Yıllarda Kent ve Taşra Karşıtlığında Türkiye’de Kadınların Sinema İzleme Pratikleri Üzerine Bir Araştırma”, *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi* 45, 389-402.